

curran.

FESTES
PURÍSSIMA
XIQUETA

BENISSA, DEL 29 D'ABRIL AL 8 DE MAIG DE 2011

- 139 80 aniversari de la Constitució de
l'Agrupació Socialista de Benissa
Robert Llopis i Sendra
- 146 Volvió la gran fiesta
Pura Planells
- 148 Redords d'infantesa: els drapers
- 151 Les fonts dels meus records
- 155 Recordar
- 156 Conservar per a créixer.
Passeig ecològic de Benissa
José Maria Serna Bello
- 158 La opinió de un agricultor biológico
Benjamín Ortolá Pineda
- 159 Les nostres plantes: usos medicinals
Josep Andres Ivars Pérez
- 164 Ofegabous a Benissa
Teresa de la Cruz Jordà
- 166 Les coques dins la cuina del món
Francesc Banyuls Llopis
- 169 Les cançons de Bressol a Benissa
Francesc Xavier Soler i Garcia
- 172 Oraciones de Antaño
Rosario Signes Torres
- 175 Añoranzas
Andrés Amorós
- 176 Soy Fester
Miguel Felipe Gurrea Sala

ESPAI DE LES ASSOCIACIONS

- 179 A.M.P.A.
- 180 Rotary Club de Benissa-Teulada
- 183 Associació de Carreters i Cavallistes de Benissa
- 184 Càritas
- 186 Mans Unides
- 188 A.E.C.C.
- 190 Associació de Moros i Cristians
- 191 Agrupació de Tambors i Cornetes de Benissa
- 192 Associació Sifasol
- 194 Associació Lírica i Musical de Benissa
- 196 Agrupació fotogràfica de Benissa
- 198 Agrupació Filatèlica-Numismàtica de Benissa
- 200 Amigos del Land Rover
- 201 Asociación de constructores de Benissa
- 202 Asociación de amas de casa, consumidores y usuarios de Benissa

ESPAI PUBLICITARI

Les restes d'estructures i la planta del "Castellet de la Solana"

El castellet de la Solana, un jaciment arqueològic situat en el cim de la muntanya del mateix nom (foto 18), en el qual s'observen encara certes estructures constructives i que va estar ocupat en distints moments històrics, és potser un dels punts més significatius per a comprendre, almenys en època medieval andalusina i cristiana, com va funcionar el sistema de control i/o vigilància del territori de l'antic terme castral de Calp (que comprenia els actuals termes municipals de Calp, Benissa, Senija i Teulada). Joaquim Bolufer, el primer autor que va documentar científicament el jaciment, ja observava que "la funció primordial del jaciment obeiria a la seua ubicació privilegiada en el control d'un gran territori, que permetria a més, probablement, la comunicació entre els extrems nord i sud de la nostra comarca" (BOLUFER 1996). En eixa mateixa línia, també nosaltres hem apuntat recentment la idea que la importància del castellet de la Solana residiria en el fet que hauria permès la comunicació entre dos punts fonamentals, d'entrada i d'eixida, del territori de l'antic terme del castell de Calp: el Castell del Mascarat, per un costat, que controlava l'accés pel sud al terme, i la talaia del Tossal del Moro, que vigilava el seu accés pel NO (BANYULS I PÉREZ & CRESPO MAS 2010; en premsa). El castellet de la Solana, en aquest marc, hauria sigut el nus clau que hauria permès posar en contacte aquells dos punts incomunicats entre si (tenien la serra d'Oltà enmig), i a més a més hauria permès guaitar les valls de l'interior –les controlades pel Castell d'Aixa o el Castell de Pop– i estar en contacte amb la talaia situada al punt més alt de la cresta de Bèrnia.

La intenció principal del present article és la de deixar un testimoni documental fotogràfic de les restes arquitectòniques que es conserven encara al jaciment, i fer així mateix un disseny general de la seua planta. Les estructures, en molts llocs ja derruïdes del tot, es troben exposades a un estat de continu deteriorament, i da-

vant l'absència momentània d'un estudi arqueològic en profunditat que dibuixi i topografie els murs que encara es conserven, i d'alguna mesura de protecció que evite la seua destrucció completa, pretenem contribuir en alguna mesura a la seua conservació documental i al seu coneixement.

Les primeres notícies que coneixem sobre l'existència d'aquestes restes, i així mateix de l'existència del topònim "castellet de la Solana", ens les donava el 1908 Narciso del Prado, pseudònim de Paulina de Ibarra de Benavente, una escriptora que va sojornar en diverses ocasions a Benissa deixant-ne testimoni escrit. Segons l'autora:

*"En la falda de la montaña llamada la Solana, casi en su parte más alta y cerca del castillito, que es un montón de piedras de gran tamaño, se ve un trozo de verdor que en su medio tiene una casita, y junto a ella, un riurrau. [...] Muy lejos, muy lejos en el mar, como prendidas en el horizonte se ven en los días serenos, unas manchitas: son las Baleares. El accidentado terreno presenta inusitada grandeza; subiendo al **castillito de la Solana** se alcanzan a simple vista las cimas del Mongo; a la derecha el collado de Calpe y el Monduver, siendo por su inmensa mole y altura los soberanos de la región"* (PRADO 1916: 152, 153. La negreta és nostra).

Paulina de Ibarra, com veiem, ja posava l'accent en la magnífica visual que hi havia des del cim de la muntanya. Les següents notícies que coneixem sobre el jaciment provenen ja de la prospecció arqueològica feta per J. Bolufer, director del Museu Arqueològic de Xàbia, que el 1996 publicava al Llibre de Festes de Benissa un article amb diversos jaciments que havia documentat durant les seues passejades pel terme, entre els quals es trobava el del Castellet de la Solana. En aquest jaciment Bolufer va documentar materials ceràmics de tres fases històriques:

d'època ibèrica, medieval andalusina i medieval cristiana, i restes d'alguna possible àmfora tardo-romana. El primer moment el datava en els ss. IV-III a. de la n.e. (Ibèric Ple), per la troballa d'un fragment de ceràmica d'importació de vernís negre, segurament àtic. Aquesta dada aportada per Bolufer és ben interessant, perquè potser ens permetria contextualitzar la construcció del "castellet" en els moments d'hegemonia i conquesta cartaginesa primer i romana després a la Península Ibèrica. Recordem que amb el 2n Tractat romano-cartaginés (348 a. de la n.e.). Cartago es convertia en la potència mediterrània que controlava comercialment la zona sud de la Península Ibèrica, la qual conquistava després de la Primera Guerra Púnica. I que el 218 el romans entraven en la Península, començant el seu domini. Davant aquestes amenaces, doncs, potser les societats iberes van començar a organitzar millor el control del territori, amb la instal·lació de talaies en altura per a vigilar millor els moviments de la costa o d'exèrcits pel seu territori. D'altra banda, aquesta petita fortificació en altura en època ibèrica s'adequaria bé a allò que diuen les fonts antigues, que ens parlen de "torres" o talaies que jal·lonaven el territori iber o celtiber (*Bell. Hisp.*, VIII, 3; *Liv.* XXII, 19, 6; *Plin, N.H.*, II, 181; III, 15; XV, 169).

En època andalusina hi ha documentada una altra fase d'ocupació del cim, i potser podríem pen-

sar que en època islàmica van ser aprofitades les restes d'antigues estructures ibèriques (no obstant tot, cal assenyalar, com ja ho feia Bolufer, que les característiques constructives de les restes de murs no permeten apunta cap cronologia certa, per la qual cosa no sabem amb exactitud a quina època podrien correspondre). D'altra banda, el fet d'haver un punt fortificat en el cim de la muntanya podria convergir amb el fet que la Solana (i especialment el cim) ha sigut conegut tradicionalment amb un topònim d'origen islàmic, *El Cau*, que se'ns dubte derivaria de mot *Alchauhi* amb el qual se l'anomenava en època andalusina,¹ i que possiblement tindria un significat de lloc fortificat en altura (vegeu CRESPO MAS I BANYULS I PÉREZ, en premsa).

Finalment, Bolufer afirmava també que la major part de materials documentats correspondrien a l'època medieval cristiana (ss. XIV-XV), i que l'existència de fragments de teules indicarien la presència d'estructures d'hàbitat de certa entitat. També ací, doncs, cal imaginar que les possibles estructures andalusines degueren ser aprofitades pels nous colonitzadors cristians, que en degueren fer un ús prou intens per al control del territori després de la conquesta.

D'altra banda, i pel que ací ens interessa, Bolufer detectava també les restes del recinte del "castellet"

que ja havia vist a principis de segle XX Paulina de Ibarra. La descripció que en feia era la següent:

"Les úniques restes constructives observables, corresponen al basament d'un groller mur fet de pedres travades en sec que presenta un gruix aproximat de 120/130 cm i una alçada conservada que arriba al metre en algun sector. Aquest mur, delimitava pel sud/sud-est un espai de més de 2.000 metres quadrats que al nord i nord-est apareix definit per un petit tallat o cinglera que faria innecessària la construcció del mur en aquesta banda" (BOLUFER 1996).

A més d'aquestes restes, en el reconeixement que hem dut a terme observem també l'existència de dos murs en el costat oest (Fotos 15 i 16) i escasses restes de mur en el costat nord (Foto 14). Potser podríem pensar en un accés al recinte pel seu costat SW, que és el que travessa la senda que puja al cim, i tal volta un altre en la seua part NE, on hi ha un espai en el qual desapareix el mur. En qualsevol cas, al llarg de mur S-SE hi ha nombroses zones que ja són només munts d'enderroc (Fotos 2, 6), i en les quals el mur apareix intermitentment. En l'interior d'aquesta àrea tancada, d'altra banda, no es detecten estructures. Fet i fet, la planta que podem dibuixar a partir de les restes conservades presenta una forma més o menys trapezoïdal (fig. 1).

1. Aquesta denominació apareix en la carta de les donacions massives de terra efectuades per la corona al terme castral de Calp el 1277 com a "montanya d'Alchauhi": "Item, damus et concedimus per hereditatem propriam, francham et liberam vobis, dicto Bernardo Durandi et centum sociis vestris, predictis hereditates vocatas Benimarag et Albinyen et Aleyem, cum pertinentiis suis, que sunt in termino castris de Calp, et affrontant ex una parte cum alcheria vocata Benimalux, et ex alia cum **montayna d'Alchauhi**, et ex alia cum alcheria de Beniasme" (GUINOT & IVARS 2003: 30. La negreta és nostra).

Ja per a acabar, esmentar només que hem detectat també, quan descendim del cim per la part NE, una estructura tancada semicircular (figs. 1 i 2, Foto 17), feta amb una tècnica constructiva semblant a la del Castellet (tot i que el grossor dels murs no és tan ample), però per a la qual no hem trobat material associats. No sabem per tant si pogué estar vinculada al Castellet, lligada possiblement a activitats agropecuàries (com una espècie de corral de bestiar), o si la seua construcció ha sigut posterior.

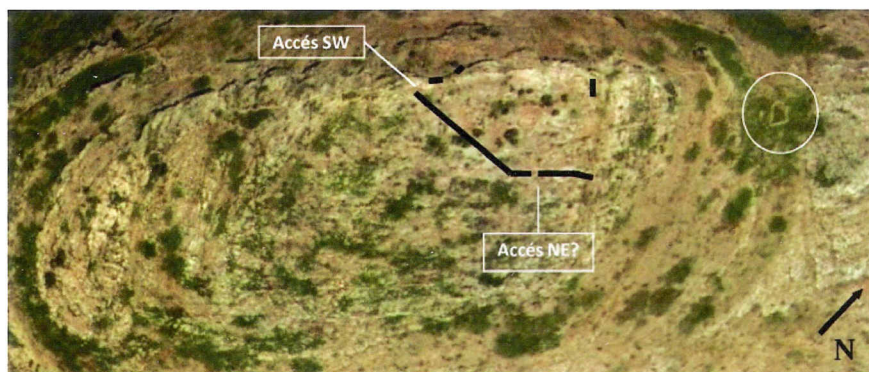

Figura 1: Cim de La Solana amb la reconstrucció aproximada de la planta del Castellet, a partir de les restes de murs conservats en l'actualitat. En un cercle, restes d'una construcció semicircular al N-NE del Castellet de funció i època incerta (elaboració: l'autor, sobre base de mapa d'<http://maps.google.cat/>)

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

Foto 9

Foto 10

Foto 11

Foto 12

Foto 13

Foto 14

Foto 15

Foto 16

Foto 17

Foto 18

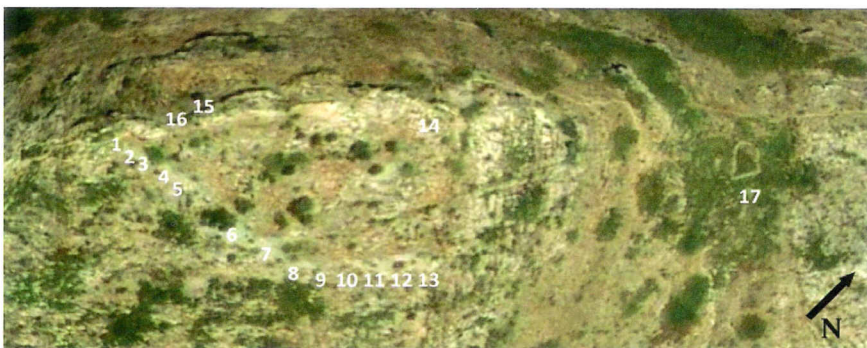

Figura 2: Correspondència aproximada dels murs de les fotografies amb la seua localització (Mapa base extret d'<http://maps.google.cat/>)

Bibliografia

BANYULS I PÉREZ, A. & CRESPO MAS, T. (2010), "La Torreta de Canor (Benissa, País Valencià). Una torre d'alqueria dels ss. XII-XIII", *Recerques del Museu d'Alcoi* 19: 125-136 (en internet en la pàgina <http://www.raco.cat/>)

BANYULS I PÉREZ, A. & CRESPO MAS, T. (en premsa), "El poblament musulmà a l'antic terme

del Castell de Calp (II). Estructura del paisatge i patrons d'organització territorial", dins *Actes del 5è Congrés d'Estudis de la Marina Alta. 400 anys de l'expulsió dels moriscos (1609-2009)*.

BOLUFER, J. (1996), "Nous jaciments arqueològics de Benissa", *Llibre de Festes de Benissa*, s/p, Benissa.

CRESPO MAS, T. & BANYULS I PÉREZ, A. (en premsa), "El poblament musulmà a l'antic terme del Castell de Calp (I). Catàleg de topònims i jaciments arqueològics", dins *Actes del 5è Congrés d'Estudis de la Marina Alta. 400 anys de l'expulsió dels moriscos (1609-2009)*.

GUINOT, E. & IVARS, J. (2003), *Carta de Poblament de Teulada concedida pel rei Pere III l'any 1277*, Teulada.

PÉREZ BURGOS, J.M. (10/01/1999), Fitxa del Castell de la Solana, Direcció General del Patrimoni Cultural València.

PRADO, N. del., (1916), "¡Resignación!", *La Alhambra. Revista quincenal de artes y letras* 433, año XIX, 15 de abril, pp. 152-156.